

CRIZA GRECIEI ȘI MODELUL EUROPEAN AL STATULUI BUNĂSTĂRII GREECE CRISIS AND THE EUROPEAN MODEL OF THE WELFARE STATE

Andreea – Emanuela DRĂGOI¹

Rezumat

Prezentul articol își propune o imersiune în problematica viitorului modelului european al statului bunăstării atât din perspectiva unei abordări calitative, cât și cantitative. Pornind de la principalele abordări teoretice legate de statul bunăstării, cercetarea noastră are ca obiectiv evaluarea consecințelor eșecului aplicării politicilor legate de bunăstare, cu accent pe politicile legate de securitatea socială, în Grecia. Utilizând anumiți indicatori macro-economi (ponderea cheltuielilor cu securitatea socială în PIB, ritmul de creștere al PIB și datoria publică) analiza noastră urmărește să evidențieze (exemplificând cu cazul Greciei) în ce măsură statul bunăstării poate sprijini în mod real categoriile sociale defavorizate, în special în perioade de recesiune economică.

Cuvinte cheie: statul bunăstării, politici de securitate socială, criză economică, Grecia

Clasificare JEL: E, D6, D63

¹Doctor, Cercetător Științific II în cadrul Institutului de Economie Mondială, Academia Română. Prezentul articol are la bază cercetarea realizată de către autoare pentru studiul IEM 2015: *Transformări ale modelului social european – Consecințe economice. Provocări pentru Europa Centrală și de Est* (coordonator Drd. Ionela Bălțătescu).

1. Conceptul de stat al bunăstării. Modele europene de stat al bunăstării

Conceptul de „stat al bunăstării” a apărut în preajma celui de-al doilea război mondial, iar originile sale au la bază ideile și acțiunile cancelarului Otto von Bismarck în Germania secolului al XIX-lea și noul liberalism englez de la începutul secolului al XX-lea. Cele două momente istorice care au marcat începutul implicării statului modern în furnizarea bunăstării individuale sunt: Legea Săracilor (*The Poor Law*), din perioada elisabetană (1601) în Anglia și introducerea modelului asigurărilor sociale în perioada cancelarului Bismarck în Germania anilor 1880. Aproape toate statele vestice au adoptat sisteme ale bunăstării comprehensive după cel de-al doilea război mondial .

În prezent, în spațiul European, se cunosc trei tipuri majore de state ale bunăstării: *statul bunăstării bazat pe stabilirea unor reguli clare de acordare a ajutoarelor sociale și pe o birocrăție foarte mare* menită să controleze și să coordoneze un astfel de sistem (modelul mediteraneean); *statul bunăstării în care regulile sunt mai generale și birocrăția mai mică* (modelul nordic european), fiind suficient să îndeplinești niște criterii minimale pentru a te încadra într-o anumită clasă de ajutor primit de la stat și *statul bunăstării care asigură un minim garantat de avantaje sociale ca o componentă a cetățeniei și a drepturilor derivate din aceasta* (modelul anglo-saxon).

2. Abordări critice ale teoriei statului bunăstării

În literatura de specialitate (Heath, 2011) se apreciază că există trei posibile modele normative ale statului bunăstării: modelul redistributiv, modelul comunitarian și modelul bunurilor publice. Modelul redistributiv reprezintă cel mai bine ideea de stat al bunăstării, așa cum este aceasta concepută în viziunea filosofilor politici. Potrivit acestui model, economia de piață este aptă de a produce bunăstare, dar problema constă în distribuirea acesteia care ajunge să fie extrem de inechitabil împărțită. Pentru corectarea acestei erori a pieței se impune intervenția statului pentru a contribui la redistribuirea rezultatelor economiei către un număr suficient de mare cetățeni. În multe abordări teoretice (Dworkin, 1981; Rawls, 1999) apar versiuni mai mult sau mai puțin egalitariste ale acestei viziuni, dar ceea ce au în comun toate acestea este ideea că economia de piață produce bunuri care sunt distribuite în mod inacceptabil (fie pentru că se produce o prea mare inegalitate, fie pentru că un segment important din populație nu își poate realiza nevoile de bază). Dworkin (1981) consideră că se poate vorbi de un concept al egalității bunăstării care se bazează pe o schemă distributivă, care îi consideră pe oameni egali în procesul de alocare sau transfer al resurselor între aceștia până în momentul în care nici un posibil transfer nu le-ar aduce un grad mai mare de egalitate în privința bunăstării. Potrivit lui Rawls (1981), statul bunăstării este indisolubil legat de ideea de dreptate socială care cere ca inegalitățile (sociale sau economice) să fie în avantajul categoriilor defavorizate și să fie corelate cu funcții/poziții accesibile în condițiile egalității corecte și echitabile a șanselor.

Adepții modelului comunitarian al statului bunăstării, care consideră că principala funcție a acestuia este aceea de a impune „limite morale” pieței, critică abordarea redistributivă considerând că susținătorii acesteia au o percepție extrem de eronată pentru că promovează o înțelegere limitată a relației om-comunitate, văzând-o pe aceasta din urmă doar ca o asociație în slujba unor interese personale.

În accepțiunea susținătorilor teoriei bunurilor publice ca fundament al statului bunăstării, rolul acestuia este acela de a rezolva probleme colective. În condițiile în care statul „clasic liberal” creează economia de piață prin instituțiile dreptului de proprietate și a contractului civil, rolul statului bunăstării intervine în acele arii ale economiei de piață în care aceasta nu reușește să producă rezultatele optime. Implicarea statului se poate face prin agenții de reglementare (pentru cazurile în care concurența pe piață impune unele ajustări), întreprinderi deținute de către stat (de obicei în sectoare în care nu este posibilă concurența liberă pe piață) și servicii publice (în acele sectoare unde drepturi de proprietate privată efective nu pot fi instituite sau în care costurile de operare/ tranzacționare ar fi prohibitive pentru operatorii privați).

Toate cele trei modele normative ale statului bunăstării pot fi criticabile, dar problema cea mai mare apare când, oricare ar fi modelul ales și care s-ar dori transpus în practică, acesta degenerază mai ales ca urmare a consecințelor nefaste ale corupției și clientelismului politic.

Problematika statului bunăstării implică o abordare duală. Pe de o parte trebuie luate în considerare aspecte ce țin de filozofie și științe juridice (se poate vorbi de un drept la bunăstare, așa cum vorbim de exemplu de alte drepturi constituționale – dreptul la libertate, la educație, etc.), iar pe de altă parte, orice discuție despre prezentul și viitorul statului bunăstării este indisolubil legată de aspectele economice (sustenabilitatea statului bunăstării prin prisma unor indicatori cum ar fi: nivelul cheltuielilor sociale din PIB, nivelul contribuțiilor sociale nete în PIB, beneficiile sociale plătite de guvern ca % din PIB, cheltuielile cu protecția socială pe cap de locuitor; cheltuielile cu protecția socială după tipul lor și % din totalul cheltuielilor).

În cele ce urmează, ne propunem o analiză a ambelor aspecte, urmărind, totodată, o exemplificare a aspectelor economice legate de viabilitatea statului bunăstării în perioada post-criză. În acest scop, ne vom opri asupra cazului Greciei, a cărei criză actuală, suscită ample dezbateri și controverse și care ilustrează, în opinia unor analiști, riscurile pe care le incumbă statul bunăstării atunci când degenerază în populism și corupție (Hatzis, 2012).

În ceea ce privește argumentația privind „dreptul la bunăstare”, în literatura de specialitate (Griffin, 1999) se arată că acesta a fost perceput de-a lungul istoriei mai degrabă ca un „drept pozitiv”, comparativ cu alte drepturi „negative” (dreptul de a nu fi împiedicat să acționezi potrivit propriilor convingeri – dreptul la autonomie și libertate). Același autor observă că spre deosebire de drepturile negative – clasificabile în categoria de drepturi ale omului – drepturile legate de bunăstare par să cunoască o creștere constantă, nu doar numerică, ci și tipologică. Este cert că în multe state,

drepturile legate de bunăstare (asistență socială, învățământ, șomaj) există și sunt garantate prin lege, dar întrebarea care suscită cel mai mare interes este: sunt ele și drepturi ale omului în accepțiunea universală a termenului? Dacă ar fi așa, argumentează Griffin (1999) în aceeași analiză, acestea ar fi drepturi care ar implica respectarea anumitor cerințe de la toate celelalte ființe umane (de exemplu libertatea), pe când drepturile la bunăstare vizează doar o anumită categorie de oameni (cetățenii statului în cauză). Acest lucru, susține, Griffin (2000) implică faptul că drepturile la bunăstare sunt cel mult „drepturi etice” ce revin unei anumite categorii de oameni – cetățenii.

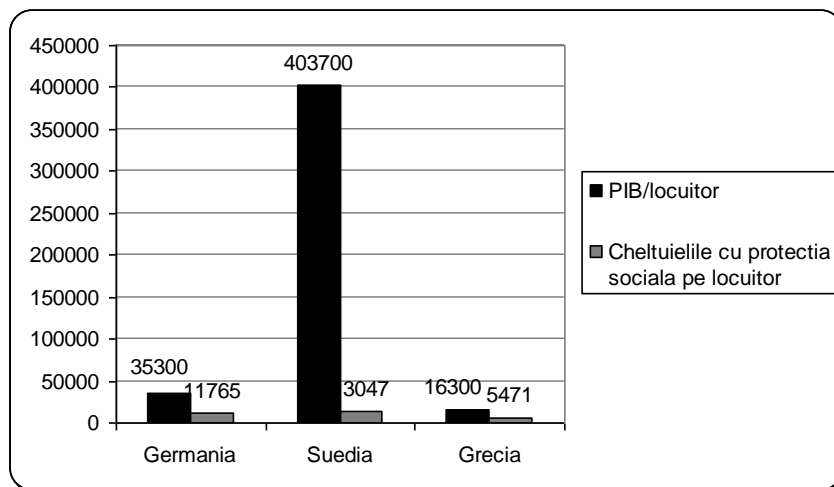
Drepturile legate de bunăstare fac parte dintr-o serie de măsuri redistributive menite să asigure un standard minim de viață unei categorii de cetățeni (condiții decente de locuit, acces la educația de bază și o asistență medicală de urgență). Criticii drepturilor bunăstării argumentează, însă, că în timp ce aceste drepturi ar trebui să reprezinte un ideal, adesea ele impun obligații extrem de precise asupra guvernelor, obligații care trebuie satisfăcute chiar și de către guvernele sărace, pe baza unor resurse limitate. Pe cale de consecință, aceiași critici argumentează că drepturile la bunăstare implică o expansiune nedorită a rolului statului în economie și că ar trebui să existe limite în ceea ce privește programele redistributive. Mai mult, trebuie luat în considerare faptul că drepturile la bunăstare necesită un aparat de stat gigantic pentru a le aplica, iar riscurile asupra echilibrului fiscal-bugetar al statului în cauză sunt deloc neglijabile (vezi cazul Greciei care ilustrează pericolul creșterii constante a aparatului bugetar și a privilegiilor aferente).

2. Statul bunăstării în perioada post-criză: cazul Greciei

Problema sustenabilității statului bunăstării este cu atât mai actuală cu cât, într-o Uniune Europeană post-criză, dar marcată de problema datoriilor suverane ale statelor membre (în special cele sudice Spania, Italia, Grecia), tot mai numeroase voci și argumente pledează pentru menținerea echilibrelor fiscal-bugetare ca bază indiscutabilă pentru o evoluție economică „sănătoasă” (Sotiropoulos, 2013).

Când dezbatem, însă, problema statului bunăstării nu putem lega această problematică exclusiv de modelul statului asistențial. În Uniunea Europeană există economii dezvoltate, cu o orientare de centru-dreapta și care acordă beneficii sociale puternice, dar nu au fost afectate în perioada de criză (Germania, Suedia). Statele care au fost afectate sunt mai degrabă cele care aplică modelul mediteranean al statului bunăstării (Spania, Italia, Grecia) și nu cel nordic. Principala diferență între aceste modele este dată de calitatea guvernării și capacitatea de colectare a taxelor și aceasta pentru că state ca Germania sau Suedia își bazează sustenabilitatea financiară pe capacitatea statului de colectare a taxelor care, la rândul ei, este strâns legată de nivelul de dezvoltare economică.

Graficul 1: PIB-ul pe locuitor și cheltuielile cu protecția socială pe locuitor în Germania, Suedia și Grecia în 2014 (mii de euro)

Sursa: Eurostat, 2015

Așa cum reiese din Graficul 1, deși între PIB-ul pe cap de locuitor al celor trei state analizate există diferențe substanțiale, cheltuielile cu protecția socială sunt comparabile. În acest context, trebuie subliniat faptul că în Grecia, nivelul de colectare al taxelor este scăzut (potrivit unui raport (IMF, 2015) al FMI), taxele neplătite de contribuabili se ridică la aproape 70 de miliarde de dolari, circa 25% din PIB-ul Greciei. De menționat că același raport precizează că, în 2014, autoritățile elene au recuperat 1,1 miliarde euro din restanțele la plata taxelor, iar statul grec mai are de colectat 55 de miliarde de euro în taxe și impozite, echivalentul a 30% din PIB-ul țării.

De-a lungul evoluției istorice, în economiile democrațiilor occidentale au existat două evoluții în ceea ce privește ideologia statului bunăstării. Pachetul de politici pe care îl numim astăzi “stat al bunăstării” poate fi încadrat în două tipologii mari. Prima pune accentul pe universalism (acordarea beneficiilor pe baza cetățeniei sau rezidenței), necondiționarea susținerii acordate și responsabilitatea primordială a statului pentru protecția socială a individului. A doua pune accent pe asigurări sociale contributive completate de programe țintite pentru grupurile defavorizate și introduce elemente de condiționare a asistenței sociale și susține o mai mare răspundere a individului, familiei sau comunității locale, statul intervenind în subsidiar (conceptual de flexicuritate).

Oricum ar fi privit însă statul bunăstării, calitatea guvernării și echilibrul bugetar sunt deziderate esențiale pentru ca acesta să fie funcțional, indiferent de opțiunea ideologică avută. Coexistența taxării reduse cu cheltuieli sociale crescute este calea sigură spre faliment, așa cum arată exemplul Greciei.

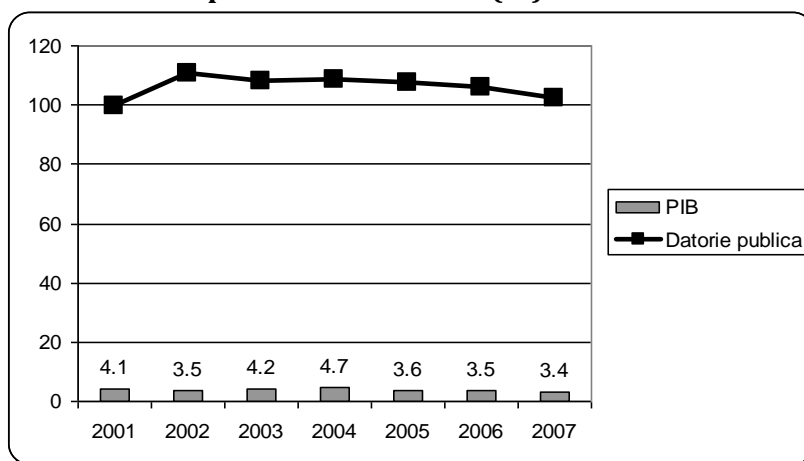
**Tabelul 1: Cheltuieli sociale în Grecia, Germania și Suedia în 2014
(milioane de euro)**

Statul membru	Cheltuieli cu protecția socială
Grecia	60 391,92
Germania	785 440,69
Suedia	124 207,79
UE-28	3 817 868,13

Sursa: Eurostat, 2015

În cazul Greciei, problemele endemice de nesustenabilitate au existat și înainte de aderarea sa la Zona euro, dar problemele legate de integrare (în 2001) și ocurența crizei economice și financiare internaționale (în 2008) le-au făcut vizibile. La intrarea în Zona euro, în ianuarie 2001, situația economiei elene se modifica fundamental. Moneda unică determina scăderea ratelor dobânzilor de la 10-18% (în 1990) la 2-3%, în timp ce Grecia beneficia de încrederea piețelor generată de faptul că puternica economie germană garanta pentru solvabilitatea celei elene. Așa cum se întâmplă întotdeauna într-o perioadă în care creditele sunt ușor accesibile, foarte multe împrumuturi au fost contractate, iar deficitul Greciei a crescut, mai ales în condițiile în care autoritățile au urmărit realizarea unor obiective extrem de costisitoare (organizarea jocurilor olimpice din 2004). Investițiile realizate în acea perioadă au majorat exponențial datoria publică, dar această evoluție a fost camuflată de o aparentă creștere a PIB (vezi Graficul 2) până la declanșarea crizei economice internaționale.

Graficul 2: Evoluția ritmului de creștere a PIB și a datoriei publice în Grecia în perioada 2001 -2007(%)

Sursa: European Economic Forecasts, Greece, 2001 -2008

Ca și cazul economiei Japoniei din anii '90, când criza economică și financiară declanșată în acea perioadă a agravat situația datoriei publice a Japoniei, și în cazul

Greciei, ocurența crizei economice și financiare internaționale din 2008 a grăbit acest proces al acumulării unei datorii publice semnificative. De asemenea, și în cazul altor economii europene, încetinirea ritmului creșterii economice, ca efect al manifestării crizei economice internaționale, a condus la creșterea și mai mare a datoriei publice, ca urmare a faptului că guvernul încerca să mențină ritmul economiei prin cheltuieli publice.

Ca urmare, în numai un an după declanșarea crizei, deficitul bugetar al Greciei urca de la 10% în 2009, la 15% în 2010. În 2010, Grecia se confrunta deja cu spectrul intrării în incapacitate de plată și, ca urmare, primea primul pachet de asistență financiară internațională (110 miliarde), condiționat, însă, de primele măsuri de austeritate.

Pentru Grecia, însă, „rețeta austerității” nu a funcționat. Tăierile masive de cheltuieli, concedierile din aparatul bugetar au condus la una dintre cele mai mari prăbușiri ale ritmului PIB, comparabil cu scăderile experimentate de alte economii doar după un război sau în perioada Marii Depresiuni din 1929, dar și la un nivel fără precedent al șomajului (25,6%, potrivit estimărilor Comisiei Europene, 2015). În prezent, după ce a beneficiat de 240 de miliarde de euro ca asistență, Grecia se află în fața unui viitor incert. Problema care se pune este în ce măsură agravarea situației sale fiscal-bugetare s-a datorat „rețetei” sale de stat al bunăstării.

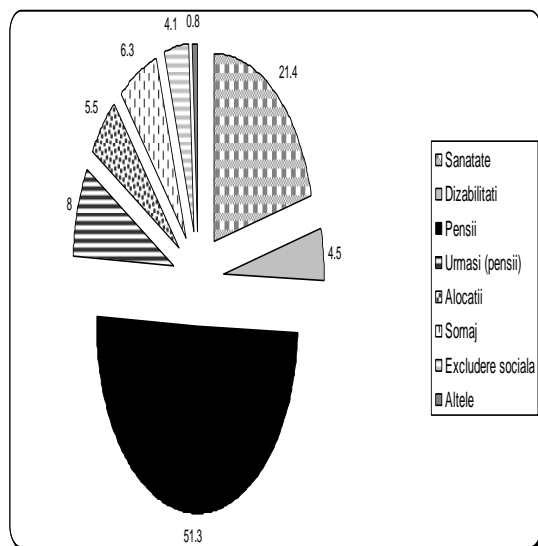
Potrivit unor analize (Matsaganis, 2010) relația dintre criza economică severă cu care se confruntă Grecia și sistemul său de protecție socială este una ambivalentă.

Pe de o parte, criza fiscală a limitat posibilitatea statului grec de a susține financiar programele de asistență socială, iar pe de altă parte însuși statul bunăstării a contribuit la criza fiscală, printre eșecurile sale numărându-se deficite uriașe în programele de pensii și asistență de sănătate. Deși în prezent există cazuri de state care ilustrează că relația dintre statul bunăstării și economia de piață nu este una de incompatibilitate absolută, cazul Greciei pare să confirme teza că statul al bunăstării este greu reformabil. Astfel, pe măsură ce cheltuielile sociale au crescut (fără a fi corelate cu creșteri vizibile ale veniturilor bugetare), încercările de a reforma sistemul asigurărilor sociale (și mai ales pe cel al pensiilor) au eșuat succesiv, această evoluție contribuind indubitabil la criza fiscală a statului elen.

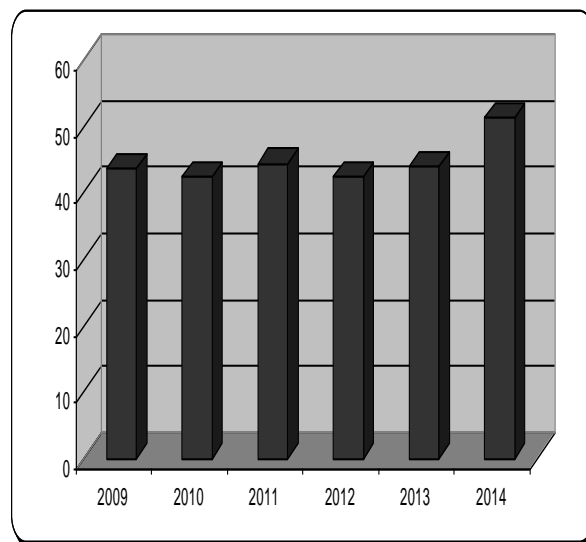
În ceea ce privește ponderea cheltuielilor cu protecția socială în PIB, Grecia deținea în 2014, potrivit datelor Sistemului European de Statistică privind Protecția Socială (ESSPROSS), 29,1%, o pondere apropiată de cea a UE-28, care era de 29,4%.

Cea mai mare parte a cheltuielilor cu protecția socială este alocată sistemului de pensii, iar, dacă analizăm evoluția cheltuielilor cu sistemul de pensii în perioada 2009-2014, se observă că aceasta este ascendentă, deși guvernul elen s-a angajat în numeroase rânduri să îl reformeze (vezi Graficele 3 și 4).

Graficul 3: Distribuția cheltuielilor cu protecția socială în Grecia, 2014 (% din total)

Graficul 4: Evoluția cheltuielilor cu sistemul de pensii în Grecia, în perioada 2009 – 2014 (% din totalul cheltuielilor cu protecția socială)

Sursa: European system of integrated social protection statistics – ESSPROS, 2015

De altfel, așa cum arată unii autori (Matsaganis, 2010), legătura dintre statul bunăstării și criza fiscală nu este nicăieri mai evidentă decât în cazul sistemului elen de asigurări sociale pentru pensii. Acesta reprezintă cel mai contestat aspect al modului în care au evoluat politicile de securitate socială în Grecia în ultimele decenii. Potrivit datelor furnizate de ESSPROS, pensiile reprezintă pilonul central al cheltuielilor sociale din Grecia și reprezintă 24,1% din venitul disponibil al gospodăriilor grecești. Alte forme de protecție socială (asigurări de boala, șomaj și alte beneficii sociale) totalizează doar 3,4% din venitul mediu disponibil pe gospodărie.

În acest context, se impune subliniat faptul că într-o Europă care se confruntă în mod real cu problema îmbătrânirii populației sale, creșterea cheltuielilor cu pensiile ca pondere din venitul național este de așteptat să reprezinte o tendință generală. Pentru a contracara această tendință, multe state membre ale UE au luat o serie de măsuri de reducere a efectelor demografice negative asupra echilibrelor lor fiscale. Cu toate acestea, potrivit estimărilor ESSPROS, în alte state afectate de criză ponderea cheltuielilor cu pensiile în totalul PIB este proiectată să crească într-un ritm rapid: în Irlanda de la 6,4% (în 2014) la 8,6% din PIB în 2060, în Portugalia la 12,5% și 13,4%, în Spania la 13,2% și, respectiv, 15,1%. Cu toate acestea, în nici unul dintre aceste state, creșterea nu o egalează pe cea proiectată pentru Grecia. Potrivit estimărilor ESSPROS, în actualele condiții demografice și de pensionare (45 -65 de ani vârstă și 12 000 de ore lucrate, cu o pensie minimă de 486 euro și una maximă de 2 773 euro), ponderea cheltuielilor nete cu pensiile în Grecia ar putea ajunge la 21,4% din PIB în

2040 și, respectiv, 24,9% în 2060, iar o asemenea povară asupra finanțelor publice nu poate fi văzută decât ca nesustenabilă. Deficitele în spirală sunt adeseori analizate în teoria economică (Easterly, Schmidt – Hebbel, 1993) din punct de vedere al eficienței, dar ele conduc și la o problemă de etică, punând povara actualei generozități politice pe seama viitoarelor generații active pe piața forței de muncă. În fața acestor estimări îngrijorătoare privind sistemul de pensii din Grecia nu este greu de preconizat ce efect împovărător ar putea avea o pondere de aproape un sfert din veniturile naționale, atât în ceea ce privește nivelul contribuțiilor (care va trebui să fie extrem de ridicat), dar și în ceea ce privește ulterioare tăieri de beneficii.

Sistemul de pensii din Grecia are o evoluție negativă și în ceea ce privește gradul de fragmentare și menținere a unor categorii privilegiate de pensionari. Până la acutizarea efectelor crizei în Grecia (2010), existau sute de scheme de asigurări sociale prin care se putea beneficia de o pensionare timpurie, iar condițiile erau extrem de diferite. Ca urmare a implementărilor primilor pași de reformă, întregul sistem a fost consolidat în doar 13 agenții, dar o serie de categorii privilegiate și-au menținut tratamentul preferențial. Ca rezultat al fragmentării sale extreme, sistemul de pensii din Grecia de dinaintea crizei poate fi caracterizat ca fiind extrem de inechitabil. Parametrii care guvernau dreptul la pensie difereau substanțial, vârsta de la care se putea beneficia de pensie integrală variind de la 45 – 65 de ani. Variații existau și în ceea ce privește ratele de contribuție, perioada minimă contributivă. Înainte de declanșarea crizei, au fost demarate demersuri de reformare a sistemului de pensii care era în mod evident atât inechitabil, cât și nesustenabil, dar acestea au eșuat datorită unei opoziții virulente a sindicatelor și altor asociații ale lucrătorilor, dar și ca urmare a lipsei de voință politică.

În perioada post-criză au fost întreprinse o serie de măsuri de austeritate cu efecte directe asupra cheltuielilor cu protecția socială (cu pensiile în special). Astfel, toate pensiile au fost „înghețate” pentru un an (în 2010), au fost desființate a 13-a și a 14-a pensie și a fost înființată Contribuția de Solidaritate a Pensionarilor, o taxă impusă progresiv pensiilor începând de la 10% pentru pensiile mai mari de 2000 de euro, excepție făcând pensiile sub 1000 de euro. Ca urmare a acestor măsuri, toți pensionarii au fost afectați începând de la 7% la cei cu 1000 euro pe lună, până la 23% la pensiile de peste 2000 de euro, iar inflația, dublată de creșterea TVA a făcut ca aceste pierderi să fie resimțite și mai puternic. Ca urmare a crizei, a fost adoptată Legea 3863 din 2010, primul act semnificativ legat de pensii după aderarea la euro. În esență, aceasta propunea beneficii scăzute la pensionare și creșterea vârstei de pensionare (a fost agreată în cadrul unui Memorandum cu Troika – UE, BCE și FMI). Cu toate acestea, noua legislație nu poate fi considerată echitabilă, deoarece introduce (din 2015) conceptul de pensie universală de bază la care se pot adăuga beneficii proporționale cu nivelul contribuțiilor, separând astfel întregul sistem de principiile

tradiționale ale asigurărilor sociale care (încă din perioada lui Bismarck²) se bazează pe nivelul contribuțiilor. Cele mai mari clivaje vor exista însă între actualii și viitorii pensionari. În general, sistemul de pensii îi favorizează pe cei care sunt proprii angajatori, comparativ cu salariații, pe angajații de la stat, comparativ cu cei din sectorul privat și pe contributorii de vârstă mijlocie, comparativ cu cei tineri.

Se poate concluziona că eșecul reformei sistemului de pensii în Grecia este și un eșec al statului bunăstării, afectând exact una dintre aspirațiile sale cheie: echitatea și justiția socială. Actualul *status quo* periclitează viitoarea prosperitate a țării, dar și echitatea distributivă a veniturilor, iar singura soluție o poate reprezenta o reformă care să fie ghidată de justiție și urmărirea binelui public, chiar și în condițiile unor presiuni din partea anumitor grupuri de interese cu influențe puternice.

3. Concluzii

Modelul de stat al bunăstării în UE a apărut și s-a dezvoltat în paralel cu cel al democrațiilor occidentale. Însă, criza a determinat schimbări în ceea ce privește conștiința electoratului care a fost atras adesea, ca și în cazul Greciei, de regimuri extremiste care propuneau soluții populiste și fanteziste la problemele economice care afectează statele membre (este cazul formațiunii Syriza care a câștigat alegerile promițând, în mod nerealist, renunțarea la austeritate și renegocierea termenilor împrumuturilor cu creditorii internaționali).

În aceste condiții, apare în mod firesc întrebarea mai putem vorbi de un viitor al statului bunăstării într-o Europă post-criză confruntată inclusiv cu riscul apariției unor regimuri nedemocratice? Răspunsul ar putea fi dat prin analizarea următorului fenomen: este statul bunăstării capabil să sprijine cele mai vulnerabile grupuri sociale în perioada post-criză? Dacă analizăm cazul Greciei, se observă că, pe fondul creșterii fără precedent a șomajului (27%), mai ales în rândul tinerilor, dar și al clivajelor apărute pe piața pensiilor, răspunsul nu este unul optimist. În acest caz, statul bunăstării pare să fi eșuat tocmai în acele domenii în care ar fi trebuit să exceleze. Cauza o reprezintă disproporția existentă în cazul sistemului de asigurări sociale: prea multe resurse alocate pentru sectorul pensiilor în defavoarea celui al șomajului și al sprijinirii altor grupuri defavorizate.

Problema cu statul bunăstării în Grecia este reprezentată și de polarizarea puternică existentă pe piața muncii între două categorii: o categorie super-protejată (în general bugetari și funcționari din aparatul de stat sau angajați ai băncilor cu capital de stat – aproximativ 1 milion conform statisticilor naționale) și o categorie defavorizată (

² Trebuie menționat că statul "asistențial" sau "social" își are originile în inițiativele propuse în Germania în perioada cancelarului Otto von Bismarck. Ideea de asistență și protecție socială s-a rafinat apoi în Marea Britanie în timpul celui de-al Doilea Război Mondial ca reacție sau alternativă la statul războinic ("warfare state").

persoane angajate *part-time*, imigranți, lucrători în „economia din umbră”, femei și tineri care încearcă să reintre sau să intre pe piața muncii – aproximativ 2 milioane de persoane) care este privată de accesul la locuri de muncă sigure, contracte pe perioadă nedeterminată și beneficiile aferente. O altă categorie mai favorizată comparativ cu a doua, dar defavorizată în raport cu prima, o reprezintă lucrătorii din mediul privat care au o protecție a locului de muncă limitată și privilegii mult mai mici decât angajații la stat.

Criza a afectat în mod asimetric aceste categorii de angajați. Salariații de la stat au fost afectați de tăierile succesive de salarii și privilegii impuse de „pachetele de măsuri de austeritate” (în 2010, de exemplu tăierile de salarii au fost de 13,6% pentru funcționarii publici și de 9,7% pentru angajații în întreprinderi cu capital de stat). În paralel, criza a afectat și angajații din sectorul privat, ale căror venituri au scăzut în medie cu 7,3% după negocieri colective ale contractelor de muncă. Dar categoria cea mai afectată a fost cea a angajaților *part-time*, femei și tineri, mai ales a celor angajați în sectoare ale economiei în care „angajarea informală” reprezintă regula. Aceștia au fost lipsiți de anumite drepturi cum ar fi respectarea salariului minim, concediile de boală sau maternitate și dreptul de a adera la o uniune sindicală.

Cazul Greciei nu este desigur relevant pentru orice formă a statului bunăstării, dar întrebarea pe care o ridică este una legitimă: în ce măsură statul bunăstării poate sprijini în mod real categoriile sociale defavorizate, în special în perioade de recesiune economică? La această întrebare putem răspunde că ar putea să o facă, cu condiția să nu fie afectat de corupție și ineficiență ca în cazul statului elen. Referitor la problema corupției, un aspect deloc de neglijat este acela că statul bunăstării trebuie să se diferențieze net de conceptul de stat asistențial, în condițiile în care principalele critici aduse intervenției sociale a statului precum și sursa contradicțiilor interne ale activității sale, sunt formulate în raport cu statul asistențial bazat pe selectivitate/ eligibilitate ridicată. Una dintre principalele critici adresate formei tradiționale a statului bunăstării, bazat pe testarea nevoilor, se referă la faptul că fondurile publice pot fi utilizate discreționar de către actorii cu putere de decizie. Aceste fonduri pot fi apoi redistribuite către diverse grupuri sociale pe criterii inechitabile și netransparente ceea ce conduce, în final, la apariția corupției și a comportamentului administrativ discreționar.

Problema fundamentală cu care se va confrunta statul bunăstării în viitor este de a-și dovedi eficiența în combaterea riscurilor sociale și a inegalității chiar și în condiții de criză. Exemplul Greciei care s-a îndatorat enorm printre altele și pentru a susține un sistem al asigurărilor sociale care funcționează ineficient și cu costuri imense nu este foarte încurajator pentru a susține ideea eficienței intervenției statului în zona asigurărilor sociale. O soluție ar fi aceea ca statul, fie el și al bunăstării, să se ghideze după principiul investitorului privat, pentru că într-o societate în care resursele sunt limitate, criteriul eficienței nu poate fi neglijat decât cu riscul de a avea servicii publice și de asistență socială din ce în ce mai împovărătoare pentru buget, concomitent cu o polarizare inechitabilă a beneficiarilor (cazul Greciei). Dacă modelul european al statului

bunăstării va rezista, acest lucru va depinde într-o mare măsură inclusiv de adaptarea sa la realitățile complexe ale lumii contemporane prin abandonarea politicilor excesiv redistributive și protecționiste practicate de „statul providență”.

Bibliografie:

- Dworkin, Ronald. (1981). *What is Equality? Part 1: Equality of Welfare*. Philosophy and Public Affairs, Vol. 10, No. 3. (Summer, 1981), pp. 185-246, accesabil online la adresa: http://www.elitovar.net/wp-content/uploads/2013/08/1981_DworkinEquality1.pdf
- Easterly, William, Schmidt-Hebbel, Klaus. (1993). *Fiscal Deficits and Macroeconomic Performance in Developing Countries*. World Bank Working Paper No. 14320. July, accesabil online la adresa: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/1999/09/23/000178830_98101911471889/Rendered/PDF/multi_page.pdf
- Griffin, James. (2000). *Welfare rights*. The Journal of Ethics. Vol. 4. No. ½. Rights, Equality, and Liberty Universidad Torcuato Di Tella Law and Philosophy Lectures 1995-1997 (Jan. - Mar., 2000). pp. 27-43, accesabil online la adresa: <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1009899901413#page-1>
- Hatzis, Aristides. (2012). *Greece as a Precautionary Tale of the Welfare State*. Chapter from the collective volume “After the Welfare State” edited by Tom G. Palmer Atlas Economic Research Foundation Washington. DC. 2012, accesabil online la adresa: <http://www.greekcrisis.net/2012/09/greece-as-precautionary-tale-of-welfare.html>
- Heath, Joseph. (2011). *Three Normative Models of the Welfare State*. in Public Reason 3 (2). pp.13-43, accesabil online la adresa: <http://www.publicreason.ro/articol/49>
- International Monetary Fund. (2015). *Greece selected issues*, Country Report, accesabil online la adresa: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2013/cr13156.pdf>
- Matsaganis, Manos. (2010). *The welfare state and the crisis: the case of Greece*. Working Paper. Athens University of Economics and Business, accesabil online la adresa: http://www.dssp.unimi.it/papers/2010-11-23_Manos%20Matsaganis.pdf
- Rawls, John. (1999). *A Theory of Justice*. The Belknap Press of Harvard University Press Cambridge, Massachusetts. Revised Edition, accesabilă online la adresa: <http://www.univpgri-palembang.ac.id/perpus-fkip/Perpustakaan/American%20Phylosophy/John%20Rawls%20-%20A%20Theory%20of%20Justice~%20Revised%20Edition.pdf>
- Sotiropoulos, Dimitri A. (2013). *Social effects of the economic crisis and social solidarity in Greece*. University of the Peloponnese. Corynth, accesabil online la adresa: <file:///C:/Users/user/Downloads/Sotiropoulos-Dimitri%20Social%20effects%20on%20the%20econmic%20crisis%20and%20social%20solidarity%20in%20Greece.pdf>